

Les activitats al Museu Marítim de Barcelona

Exhibir i explicar

Olga López Miguel, Mireia Mayolas
Creixams, Enric Garcia Domingo
Museu Marítim de Barcelona

Superat ja fa temps el concepte de museu-magatzem, un contenidor que només conserva patrimoni, el museu del present i del futur és una institució dinàmica que realment preserva els testimonis del passat, però alhora els utilitza per explicar coses i per fer arribar a la societat un missatge. Per assolir aquest objectiu són moltes les eines de què disposa, de manera que per separar el que és l'exposició permanent o espai museístic *strictu sensu*, es conreen les denominades «Activitats», que són intervencions concretes, amb una vida limitada, que volen atraure gent al museu, tot i que també poden dur el museu portes enfora.

El Museu Marítim de Barcelona ha apostat fort, els darrers anys, per les activitats, ja que considera que és la millor manera d'aconseguir un apropament a la societat i al públic del museu.

■ EXPOSICIONS TEMPORALS

Un dels eixos fonamentals de l'oferta museogràfica del Museu Marítim de Barcelona és la programació d'exposicions temporals. Juntament amb altres tipus de manifestacions temporals,

constitueixen un àmbit fonamental per assegurar una renovació periòdica del patrimoni i del ventall de discursos que l'envolten.

Aquesta oferta s'ha anat incrementant durant la darrera dècada fins arribar a ser un element característic de la dinàmica a partir de la constitució del Consorci de les Drassanes de Barcelona, tot i que no es poden oblidar les mostres organitzades i produïdes en èpoques anteriors, que van contribuir a situar el museu al capdavant del panorama museístic del país i van permetre el creixement de les col·leccions i un desenvolupament de les tasques de conservació i restauració.

L'accent que la institució ha posat en aquest vessant de la programació del museu ha permès desenvolupar i treballar noves línies i potenciar nous projectes i formes d'actuació. D'una banda, l'organització de grans mostres temporals ha permès experimentar noves fórmules de cooperació entre el sector públic (representat pel museu) i el sector privat (especialment, les empreses emmarcades en el sector de la indústria cultural). Aquestes formes de cooperació poden obrir camins per a altres iniciatives de mutu interès per a tots els participants en els projectes. D'altra banda, aquestes mostres temporals s'han acabat convertint en un complement fonamental, des del punt de vista de continguts, de les matèries que es tracten a l'exposició permanent del Museu Marítim. Han permès aprofundir en la interacció de diverses manifestacions de la cultura i el patrimoni marítims amb altres arts o altres manifestacions intel·lectuals, a través de muntatges museogràfics ambiciosos i espectaculars, on els mitjans audiovisuals, les escenografies i els elements interactius han pres protagonisme.

Per acollir aquestes manifestacions, el Museu va decidir, després de les darreres obres de restauració de les Drassanes Reials, destinar-hi un dels espais ubicat a les naus que formen part de l'ampliació de l'edifici, construïdes durant la segona meitat del segle XVI i rebatejades amb el nom de Naus de la Generalitat, rememorant que en va ser la Diputació del General la institució que en va finançar la construcció. L'exposició temporal que va inaugurar l'ús d'aquest espai va ser «Llamp de rellamp. Tintín i el mar de llegenda», organitzada conjuntament amb la Fundació Hergé, en commemoració del 75è aniversari de l'aparició del personatge de còmic. També cal fer esment de l'exposició «Mediterraneum. L'Esplendor de la Mediterrània medieval», coorganitzada amb l'Institut Europeu de la Mediterrània, en el marc de la programació de Fòrum Ciutat dins el Fòrum Universal de les Cultures celebrat a Barcelona l'estiu de 2004.

Altres exposicions temporals destacables són l'exposició «Titànic», dedicada a aquest vaixell i a la història de l'episodi tràgic que va protagonitzar. Aquesta mostra es va fer a la Sala Comillas. La darrera mostra de gran format presentada fins ara s'ha titulat «Un dia a Pompeia.

Entre el Vesuvi i la Mediterrània», i ha estat produïda en col·laboració amb la Superintendència Arqueològica de Pompeia i dues empreses especialitzades en la producció d'activitats culturals.

Juntament amb aquestes exposicions, de gran format i durada més llarga, el Museu va iniciar fa uns anys una programació d'exposicions temporals de format més reduït i d'una durada mitjana de 2 mesos. Aquestes mostres, que s'exhibeixen a l'espai de les Grans Naus, un sector de les naus medievals de l'edifici, s'inclouen dins de línies programàtiques diverses. D'una banda, es presenten exposicions articulades a l'entorn de la creativitat artística inspirada en la mar: mostres de fotografia, com «Miramar?», de Richard Schofield; «La Platja», de Gemma Miralda, o «Ahí está. Platja de la Marquesa. Delta de l'Ebre», d'Antonio Villa; o exposicions de pintura d'artistes procedents de diversos indrets de l'àmbit mediterrani, com «Mare Mito», d'Antonio Possenti; «Una finestra al mar», de Jorge Núñez Segura, o la dedicada a l'obra de Riccardo Licata.

Aquestes exposicions s'han alternat amb mostres centrades en aspectes diversos de la cultura i el patrimoni marítims, produïdes per altres institucions. Dins aquest conjunt, cal destacar «ExpoFaros 2003», produïda per Puertos del Estado (en col·laboració amb el Museu Marítim de Barcelona); «Iribarren. Ingeniería y mar» i «Manila 1571-1898. Occidente en Oriente», ambdues, produccions del Centre d'Estudis Històrics d'Obres Públiques i Urbanisme del Ministeri de Foment; o la dedicada a la Reial Acadèmia de Matemàtiques, organitzada pel ministeri de Defensa en col·laboració amb altres institucions, entre elles la Universitat de Barcelona o el mateix museu.

Aquesta oferta s'ha completat amb la presentació en aquest mateix marc de les Grans Naus de les Drassanes d'exposicions temporals produïdes pel Museu Marítim de Barcelona, i centrades en la presentació de fons i col·leccions pròpies («Els barris mariners de Barcelona» i «La duana de Barcelona», a partir dels fons fotogràfics, o «La mar com a inspiració», amb fons pictòrics i amb l'aportació del modelista Dr. Amadeu Bosch i Nogueras). L'espai també ha acollit la presentació d'algunes de les mostres incloses en l'oferta d'exposicions itinerants (especialment,

Patrimoni

A la pàgina següent, algunes de les mostres realitzades al Museu Marítim. Per ordre (d'esquerra a dreta i de dalt a baix): «Llamp de rellamp. Tintín i el mar de llegenda», «Mediterraneum», «La mar com a inspiració» i «Un dia a Pompeia. Entre el Vesuvi i la Mediterrània».

les de la sèrie «Mediterrània») i exposicions temàtiques fortament vinculades a la història del museu, entre les quals cal destacar «El Museu Marítim de Barcelona. 75 anys amb la cultura marítima», exposició commemorativa del 75è aniversari de la constitució del museu.

■ EXPOSICIONS ITINERANTS

Paral·lelament a aquesta línia d'actuació, el Museu Marítim de Barcelona ha posat en marxa diversos programes de col·laboració que s'han traduït en una àmplia oferta d'exposicions itinerants. En alguns casos, la producció d'exposicions itinerants ha estat una acció inclosa en un projecte de cooperació internacional. Aquest és el cas de les sis exposicions de la sèrie «Mediterrània», incloses en el projecte «Mediterrània. Xarxa Europea de Patrimoni Marítim», l'objectiu genèric de les quals és mostrar la unitat i la diversitat cultural dels pobles que han viscut i viuen al voltant del *Mare Nostrum* centrant-se en aspectes diversos com ara la religió, la llengua, l'alimentació, els intercanvis comercials o la preservació dels recursos naturals.

En altres casos, les exposicions itinerants es produeixen a partir d'un acord entre el museu i altres entitats: la sèrie d'exposicions «Catalunya Marítima. Crònica en blanc i negre, 1880-1980» n'és un bon exemple. L'any 2003, el museu i la Caja de Ahorros del Mediterráneo posaven en marxa la producció d'una sèrie d'exposicions fotogràfiques a partir dels fons del museu i del port de Barcelona, amb la voluntat de posar èmfasi en la necessitat de preservar els recursos naturals marítims i, alhora, mostrar l'evolució que han viscut els darrers cent anys aspectes tan fonamentals de la cultura i el patrimoni marítims com són les activitats pesqueres, els barris del litoral, les tasques portuàries, etc.

L'activitat desenvolupada de forma permanent per La Mar de Museus, l'estructura de cooperació dels museus marítims de Catalunya, ha donat com a fruit, entre altres, la concepció i producció d'exposicions itinerants de caire divers, que de moment han estat presentades a les seus dels museus que componen aquesta xarxa. Fins ara s'han realitzat dues mostres: l'exposició «La Mar de Mu-

seus», que presenta les institucions que formen part de la xarxa, les seves col·leccions i les peces més destacades; i la mostra «Imatges de Voramar», un recull fotogràfic que reflecteix l'evolució del litoral català en tots els seus aspectes, a partir dels fons d'imatge dels museus de l'associació.

Finalment, l'oferta es completa amb un seguit d'exposicions que, si bé han estat concebudes com a exposicions temporals per al museu, l'interès que han suscitat justifica la decisió posterior d'incorporar-les al catàleg d'aquest servei. Entre elles, cal esmentar «La Confraria de Pescadors de Barcelona» o «La duana de Barcelona».

A través d'aquest servei, el museu pretén fomentar la cooperació amb altres institucions que puguin acollir aquestes mostres i alhora ser present a tot el territori, afirmant la voluntat de difondre la cultura i el patrimoni marítims.

■ ACTIVITATS DE CAIRE CIENTÍFIC I PROFESSIONAL

A banda de dedicar esforços al gran públic, el Museu Marítim de Barcelona també treballa per a sectors concrets de la població, grups que per motius professionals o bé per un interès puntual poden participar en activitats que tenen lloc al museu o beneficiar-se'n. D'aquesta manera, el Museu esdevé alhora un punt de trobada i un promotor de diferents fórmules de reunió.

□ JORNADES

Les jornades tenen com a objectiu principal oferir el Museu com a punt de trobada d'especialistes i gent interessada en temes relacionats amb la història i la cultura marítimes, i en alguns casos també en temes més genèrics al voltant del patrimoni, la gestió de museus, etc. Les jornades faciliten els contactes personals entre els assistents i permeten al Museu, com a institució, mantenir una relació fluïda amb especialistes de camps molt diferents i obrir expectatives de noves col·laboracions. Tenen un caire essencialment científic.

Com a mostra, algunes jornades per recordar d'entre les més recents són: «Un mar d'incògnites» (sobre l'es-

Patrimoni

Imatge de l'exposició «Emocions. Catalunya, tres segles, tres moments de la vela esportiva», que ha repassat el naixement de la pràctica de l'oci marítim fins als nostres dies, amb la consolidació de la vela lleugera com a esport el segle XX i la introducció de la tecnologia punta el segle XXI en aquest sector.

tat dels estudis sobre història marítima a casa nostra), «Altres públics» (reflexió sobre el fet migratori, la globalització i el seu impacte sobre els museus), «Museus i Educació» (una jornada que se celebra amb periodicitat: la darrera, la vuitena edició, va portar el títol «Museus i discapacitat visual: jornades per les bones pràctiques educatives»), «Les assegurances al museus», «De l'excauació al museu: conservació d'objectes amaratats d'aigua», etc. Un ventall ampli de temes i inquietuds que en alguns casos han quedat recollits en forma de publicació.

A banda de les jornades, el Museu Marítim acull reunions o sessions tècniques alienes que, per la seva naturalesa, troben en el Museu un espai adient. Recentment l'Asociación y Colegio de Ingenieros Navales y Oceánicos hi va celebrar una de les seves sessions.

□ FÒRUMS

Un altre tipus d'activitat, sensiblement diferent, són els fòrums i congressos al voltant del patrimoni marítim. En aquest cas, el que es pretén és propiciar la trobada entre professionals dels museus, i en general del món del patrimoni, per mantenir un contacte constant i fluid.

Per posar un exemple, el setembre de 2004 el Museu va acollir el X Forum on Mediterranean Maritime Heritage, i el 2001 ja s'hi havia celebrat la vuitena edició, que es va fer coincidir a més a més amb el IV Common European Maritime Heritage i el I Congrés de Museus Marítims Europeus.

□ CONFERÈNCIES I COL·LOQUIS

També, amb una certa freqüència, s'acullen conferències, especialment les organitzades per mitjà de l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Barcelona. Es tracta, en general, de xerrades enfocades sobre un tema con-

cret, sovint pensades per recordar o commemorar un fet especial, com per exemple, el cicle de conferències organitzat amb motiu del 75 aniversari del Museu Marítim, que va incloure una projecció de documentals antics sobre el museu.

També s'ha utilitzat sovint la fórmula del col·loqui, amb una conferència seguida d'una taula rodona sobre temes tan variats com els exvots, els astrolabis, la companyia naviliera Marasia o la presentació d'un nou museu o d'una exposició.

□ CONGRESSOS

Pel que fa als congressos, caldria diferenciar entre els que són de producció pròpia i formen, per tant, part de la política de recerca o difusió del museu, d'aquells que són fruit de la col·laboració amb altres institucions.

En el primer cas, cal parlar dels Congrés d'Història Marítima de Catalunya, celebrat ja en dues ocasions. La primera va ser l'any 2002 i es va dedicar a la marina catalana contemporània (amb la publicació d'unes actes en CD-Rom),

mentre que el segon, l'any 2004, va tenir com a centre d'atenció la marina medieval. Per a l'any 2006 hi ha prevista la celebració d'una tercera edició. Aquesta trobada vol ser un punt de trobada entre els historiadors que treballen en el camp de la història i la cultura marítima de Catalunya i al mateix temps pretén ser un estímul per a la recerca.

Pel que fa als congressos en col·laboració amb altres institucions, es pot citar el Maritime Transport II (Maritime Transport & Maritime History), l'any 2003, organitzat amb el Departament de Ciència i Enginyeria Nàutica de la Universitat Politècnica. Per al 2006 hi ha prevista una nova edició en la mateixa línia.

□ CURSOS I LABORATORIS

La formació de professionals és un camp en el qual s'estan preparant algunes iniciatives, a partir de l'èxit dels cursos organitzats pel departament de Restauració i Conservació Preventiva sobre la identificació i tractament de les fustes.

En una altra línia, el 2005 es va iniciar una pràctica encara més especialitzada, l'organització de laboratoris per a directius de museus i persones que, per la seva activitat, poden fer valuoses aportacions en unes reunions que tenen una dimensió més relacionada amb la discussió i la reflexió que amb la formació. El laboratori «Què son els museus marítims» va ser la primera experiència d'un tipus d'activitat que sens dubte tindrà continuïtat en el futur.

■ LES ACTIVITATS PER AL PÚBLIC FAMILIAR

Des de fa tres o quatre anys, les activitats infantils fora de l'horari escolar i les destinades a grups familiars que s'organitzen des dels museus, s'estan constituint en una oferta que cal tenir en compte. Assistir conjuntament amb els fills/es, nebots/es, néts/es al museu, al centre cultural, a la biblioteca, al teatre... com a proposta lúdica de cap de setmana és una activitat que està creixent: és el símptoma d'una societat que està canviant els seus hàbits culturals.

Els programes familiars als museus fa temps que funcionen en diferents països. Als museus catalans, si bé l'oferta destinada a públic familiar és més recent, comença a estar força consolidada en moltes institucions.

Les propostes són molt diverses i l'única restricció és el rigor científic i el tractament de continguts en l'àmbit específic del museu: el desitjable és que aquestes activitats transmetin coneixements vinculats a les col·leccions o al patrimoni del museu, o a l'àmbit que aquest dinamitza, i alhora satisfacin les expectatives lúdiques d'aquest sector de visitants que ve en el seu temps d'oci. Però també cal treballar els aspectes educatius.

Al Museu Marítim de Barcelona, la programació d'activitats destinades a grups familiars va iniciar-se l'any

1996. Dos actors feien petits gags d'uns deu minuts de durada que s'anaven repetint periòdicament al llarg del dissabte i del diumenge. Tenien la missió de «sorprendre» els visitants del museu, sobretot els més petits, i transmetre un concepte de museu dinàmic i actiu. Aquest tipus de proposta esdevenia un element afegit a la visita de tot tipus de públic, però no es pot dir que constituís una activitat específica per a les famílies. Vam ser conscients, per tant, que si volíem aconseguir fidelitzar aquest públic havíem de dissenyar un programa molt més concret. L'objectiu era, i continua sent, ser tinguts en compte per les famílies quan els caps de setmana escullen allò que desitgen fer d'entre totes les propostes que la ciutat els ofereix.

A partir de l'any 2003 es va oferir un nou tipus d'activitats que, a diferència de les anteriors, es feien a l'aula, cosa que permetia utilitzar un espai adequat per fer tallers de tot tipus i allargar el temps de l'activitat fins a una hora de durada.

La proposta d'activitat per al públic familiar que va començar a funcionar a partir d'aquell moment està a cavall entre el joc de pistes, el taller i les interpretacions dramatitzades. L'activitat comença amb un enigma que s'ha de solucionar que proposen dos actors: un grumet que ha perdut les pertinences del seu capità i disposa d'una hora per trobar-les si no vol ser acomiadat, el descendent d'un marí que va fugir amb una sirena i del qual es busca el rastre, un pescador que es troba amb la seva barca a milers de milles de casa seva i necessita ajut per desfer el camí, etc. Els actors adopten el rol dels personatges que pertoca i és a ells a qui les famílies hauran d'ajudar. I sempre s'intenta que enmig de l'activitat hi hagi un petit taller, vinculat amb la història, perquè els participants puguin endur-se alguna cosa a casa: un petit vaixell, una brúixola, un talismà, etc.

Els nens i nenes de les famílies que vénen solen tenir entre dos i tres anys fins a set o vuit anys, ja que a molts museus no els accepten si no tenen un mínim de sis anys, cosa que ha determinat el tipus de propostes que organitzem, molt senzilles i alhora dotades d'un alt grau de fantasia. L'objectiu és que els grans ajudin els petits en el desenvolupament de l'activitat i que interio-

Patrimoni

Imatge d'un tríptic informatiu d'un dels cursos que s'han fet al Museu Marítim de Barcelona durant el mes d'octubre d'aquest any. El curs tractava sobre els mètodes de prevenció d'agents biològics en material orgànic.

ritzin el museu com un espai de lleure cultural obert a tothom.

Una altra programació destinada a grups familiars és la que es porta a terme a la *Sphaera* del Museu des de ja fa deu anys. La *Sphaera* és un espai inflable semiesfèric a l'interior del qual es fan projeccions mitjançant un projecteur central que difon imatges a la totalitat de l'espai, amb la qual cosa l'espectador, que seua al voltant de les parets del planetari, es troba immers dins la pantalla. L'activitat de caps de setmana porta per títol «Històries d'estrelles» i serveix per explicar conceptes d'astronomia. Es tracta d'un programa que s'adapta a l'edat mitjana del grup en cada sessió.

Una altra categoria d'activitats familiars que en determinades ocasions s'ha posat en pràctica són els jocs de pistes «autoguiats»: quan s'entra al museu es reparteixen uns materials didàctics que proposen un itinerari lúdic per les col·leccions a partir d'un joc de pistes, de preguntes i respostes, de descoberta, etc. Els materials autoguiats permeten més autonomia al grup familiar, ja que no sempre és pràctic ajustar-se als horaris proposats per a les activitats més tancades.

Una novetat del Museu Marítim de Barcelona ha estat la manera de difondre tot aquest conjunt d'activitats. Quan es va plantejar el canvi de programes, es va veure necessari crear un mitjà de comunicació nou i directe en-

tre el Museu i les famílies, per la qual cosa va sorgir la idea d'editar un butlletí destinat directament als nens i nenes. El que es pretenia era connectar directament amb el públic destinatari d'aquestes activitats. I va ser així com va sorgir el *Notícies de la Nora i en Martí*, un butlletí on aquests dos personatges, un nen i una nena d'uns sis anys d'edat, fan d'informadors als més petits i els expliquen les activitats que el Museu programa per a ells en horari extraescolar. El butlletí inclou, també, petits jocs que fan que aquesta publicació vagi més enllà d'una simple propaganda.

La consolidació de les propostes familiars és lenta i mereix una atenció constant per part del departament d'educació. L'esforç, però, val la pena per diverses raons. D'una banda, perquè és important que s'ampliï l'ús que es fa del museu, i de l'altra, perquè cal difondre la idea que un museu pot visitar-se des de molts punts de vista: de vegades per trobar una informació molt concreta, d'altres per passar una bona estona, en ocasions per reflexionar, en d'altres per experimentar i, sense cap mena de dubte, també per socialitzar.

■ ACTIVITATS FESTIVES I DE LLEURE

Els darrers anys, el Museu Marítim de Barcelona ha mostrat una ferma voluntat d'obrir-se a la societat, amb un clar esforç per donar a conèixer el patrimoni marítim i incentivar la sensibilització de la societat sobre la importància de la seva salvaguarda i protecció. La fórmula de participació en actes ciutadans de caràcter ludicocultural ha estat una de les maneres per dur el museu portes enfora: des de la participació activa a les festes assenyalades de la ciutat (la Mercè, Santa Eulàlia, etc.) fins a la col·laboració en manifestacions culturals marítimes per tota la Mediterrània. Un mitjà fonamental per dur a terme aquesta tasca ha estat el pailebot *Santa Eulàlia*. La recuperació d'aquest vaixell tradicional, realitzada segons els criteris patrimonials més estrictes, ha permès al Museu comptar amb una extensió a l'aigua que és alhora una eina fonamental per assegurar la presència de la institució a l'exterior i exercir d'ambaixador de la ciutat de Barcelona quan és necessari.